

SZEGEDI GÁBOR

TISZTASÁG, TISZTESSÉG, FAJGYALÁZÁS

SZEXUÁLIS ÉS FAJI NORMALIZÁCIÓ A HORTHY-KORBAN

DOI: [10.18030/socio.hu.2015.1.57](https://doi.org/10.18030/socio.hu.2015.1.57)

ABSZTRAKT

Ebben a tanulmány bemutatom, hogy a Horthy-korban Magyarországon hogyan fonódott össze az antiszemitizmus és a szexualitás, valamint hogy miként működött mindez kettős, „faji és szexuális normalizációként” a gyakorlatban. Elméleti keretként a Foucault által leírt szexuális normalizációt, illetve annak fajra való továbbértelmezését (McWhorter) használom. Egyrészt azokat a szexuális felvilágosító anyagokat mutatom be, melyeket a keresztény-nemzeti rendszer irányadónak tartott az akkori fiatal felnőttek számára. Ezek a művek a megfelelő/nem megfelelő szexuális viselkedés cölöpjeit igyekeztek leverni, és a terjesztésük körülményeit figyelembe véve arra lehet következtetni, hogy fontos szerepet töltek be a hatalomgyakorlás tekintetében. Másrészt az 1941-es, ún. „harmadik zsidótörvényt” fogom elemezni, amely nürnbergi törvényekhez hasonlóan faji alapon tiltotta meg a házassodást, valamint bevezette a „fajgyalázás” fogalmát, ami a „fajtisztaságot” egyes házasságon kívüli nemi viszonyok büntetésével próbálta védeni.

Kulcsszavak: szexuális nevelés, fajgyalázás, prostituáltak, antiszemitizmus, Koszter atya

ABSTRACT

In this article I will show how anti-Semitism and sexuality became intertwined in the Horthy era in Hungary, and how this created a double bind of racial and sexual normalization in practice. As a theoretical framework, I will use sexual normalization as used by Foucault and the application of this theory to race (McWhorter). On the one hand, I will show the sex education materials that the Christian-nationalist regime approved and recommended to the young adults of the time. These works tried to set the standards of appropriate sexual behaviour and taking into account the data on their distribution they played an important role for the exercise of power. I will also analyse Law no. XV 1941 known as the “Third Anti-Semitic Law,” which – similarly to the Nuremberg Laws in Germany – prohibited marriage on a racial basis, and introduced „race defilement”, which attempted to protect „racial purity” by punishing certain extramarital sexual encounters.

Keywords: sex education, race defilement, prostitutes, anti-Semitism, Father Koszter

BEVEZETÉS

„A szexualitás ott van, ahol a test és a népesség találkozik” írja Foucault (1997), aki szerint a szexualitás a modern korban azzal keltette fel a hatalom¹ érdeklődését, hogy az egyén testére fókuszáló fegyelmező, valamint a közösség egészét megcélzó szabályozó hatalom metszéspontján áll (Foucault 1997). A fegyelmező hatalom kialakulását Foucault a 18. századra teszi; ez az az időszak, amikor az iskolák, a börtönök, a kórházak és egyéb, az egyén testét fegyelmi rendbe állítani kívánó intézmények tömegesen jelentek meg, ugyanis ezek révén az állam polgárainak testi funkcióit egy életen át lehetett szabályozni, kontroll alatt tartani. A második, a szabályozó hatalom a tizenkilencedik században terjedt el, és a fő célcsoport már nem az egyén, hanem a teljes népesség volt, amelynek az élete és ehhez kapcsolódóan a makroszinten mérhető egészségi mutatói (születési és halálozási arányok, csecsemőhalandóság, termékenység stb.) kezdtek az államhatalom érdeklődési terébe kerülni. A modern állam számára immár egyre növekvő mértékben vált a legitimáció forrásává az élet állampolgárai számára történő biztosítása. E szabályozó hatalom olyan intézményeket vezetett be (például egészségbiztosítás, öregségi nyugdíj), amelyek a népesség egyre nagyobb része számára igyekeztek biztosítani a megfelelő hosszúságú és minőségű életet.

Foucault szerint a szexualitás azért fekszik e kétfajta hatalom metszéspontján, mert egyfelől az egyén testéhez szorosan köthető tevékenység, és mint ilyen, a fegyelmezés célkeresztjében áll (példa erre a közösségellenesnek tartott „magányos bűn,” a kamaszkori önkielégítés ellen folytatott hosszú és fáradságos hadjárat az iskolákban), másfelől kihatással van a termékenységre, tehát az egyének szexualitása makroszinten hatással van a teljes népességre is. A szexualitás szabályozására, megfigyelésére a hatalom számára a „normalizáció” azon kézenfekvő lehetőségek egyike, amely, így Foucault, hatásosabb, mint a represszív jogi-adminisztratív eszközök, és ezért a modern hatalom szívesebben nyúl hozzá. A „norma” és a szexualitás tudományos vizsgálata összefügg: először „tudományosan megalapozott”, fix kategóriák, „normák” kerülnek kijelölésre² (Foucault 1997:41). Ezek alapján tűznek ki fejlődési irányokat: meghatározzák, hogy mi számít kellően „fejlettnek” vagy „érettnek”. A „normát” aztán be kell tartani, vagyis ezeket a kívánatos célokat, ezt az „érettségi szintet” a társadalomban élő összes egyénnek el kell érnie. Ehhez kapcsolódik egyrészt a „diszkurzív szenvedély”, vagyis hogy folyamatosan ébren kell tartani a szexuális normáról való tudást, újra és újra el kell mondani a társadalomnak, az egyénnek, hogy mi a megfelelő és mi a patológikus (olyannyira, hogy ezt aztán az egyén internalizálja és képes legyen később önmagát is megfigyelni). Másfelől meg kell keresni, fel kell kutatni, hogy ki az, aki nem megfelelően fejlődik, aki „megkésétt” vagy degenerált, és fejlődése patológikussá vált.

Foucault ezen a ponton hozza be a rasszizmus szerepét a modern, „biopolitikai állam” működésében. A többség testének egyéni és közösségi szintű védelme, sőt, életben tartása ugyanis szerinte automatikusan létrehozza azokat, akiknek az élete szemben áll a közösség továbbélésével. Épp ezért biológiai ellenséggé válnak – nem véletlen, hogy a darwini elvekből kiinduló tudományos rasszizmus folyamatosan biologizál –

1 A „hatalomról” Foucault hosszan értekezik *A szexualitás története* első kötetében, én itt csak annyit jegyeznek meg, hogy a „hatalom” az én értelmezésemben is állandó mozgásban és változásban van, nem egy kizárólag felülről lefelé érkező, „represszív” impulzus, hanem minden viszonylatban oda-vissza mozog, önmagát örökké megújítja, és – például a szexualitásra vonatkozóan – jórészt diszkurzív módon manifesztálódik. Lásd még: Foucault (1999.)

2 Foucault azt írja például, hogy a „szabályszerű szexualitású” törvényes házaspár normaként kezd működni valamikor a 19. század során.

megsemmisítésük³ pedig a belső közösség, a „faj” vagy a „nemzet” megtisztulásának, illetve népesség-szintű továbbélésének alapfeltételévé válik. A jobb egészség, a tiszta és hosszú élet biztosítása csak akkor garantálható, ha a „felsőbbrendű” faj egyedei számára biztosított a szaporodás, az alsóbbrendűeket pedig meggátolják ebben.

McWhorter a fenti szexuális normalizációból kiindulva úgy gondolta, hogy a „normalizáció” mint kategória kiterjeszhető a faji alapú rasszizmusra is, sőt a kettő közvetlen összefüggésbe is hozható, mivel: – a „faj” ugyanannyira fiktív egység, mint bármely szexuális „norma”, amely különféle gyakorlatok, viszonyok, intézmények csoportosításával hozható létre; a fajra is éppúgy alkalmazzák a „fejlődési antropológiát”, mint a szexualitásra: a deviánsak a normalizációs minta értelmében megragadtak a fejlődés egy korai fázisában; – van egy követendő fejlődési séma, egy „norma”, a „megfelelő fajiság” (jellemzően a „civilizált,” fehér faj), amelyet természetesnek és egyúttal az egyetlen követhető útnak kiáltanak ki; – elméletben lehetőség van a „deviancia” megváltoztatására tudományos beavatkozások segítségével (McWhorter 2004).

Ebben a tanulmányban a fent vázolt szexuális és faji normalizáció együttes működését mutatom be a 20. századi magyar történelemből hozott példa segítségével. A Horthy-kornak a nemi nevelésről szóló domináns, „keresztény-nemzeti” diskurzusából indulok ki, majd bemutatom, hogy az évtizedeken át diszkurzív módon megteremtett norma hogyan működött a negyvenes években egy konkrét jogszabály és az azt követő bírósági gyakorlat segítségével.

A Horthy-kor törvényhozásának szexuálpolitikai szempontból kiemelkedő törvénye, a házasság szabályozását radikálisan új alapokra helyező 1941. évi XV. tc. volt, amely úgy testesítette meg a Foucault-i biopolitikai, a szexualitást megregulálni kívánó kettős hatalmi törekvést, hogy a szexuális normalitást a házasságon belülre kívánta szorítani, a házassághoz való jogot azonban biológiai feltételekhez kötötte. E jogszabály bevezette a kötelező házasság előtti orvosi vizsgálatokat, a házassági kölcsönök rendszerét, valamint megtiltotta a zsidó-nem zsidó házasságokat, valamint ugyanígy, faji alapon büntette a házasságon kívüli nemi kapcsolatot is.

A házasság, illetve a szexuális normalizáció szempontjából fontos szerepet töltött be a törvény „közegészségügyi” része is (Szegedi 2012). Az 1920-as és 1930-as évek során a házassági tanácsadásról szóló diskurzus marginális kérdésből kiemelt fontosságú közegészségügyi témává vált. Ezzel párhuzamosan, és részben ettől függetlenül, de részben (mint az később majd kiderül) ezzel összefüggésben válik központi témává a „fajtisztaság” mint biológiai prioritás. Az 1920-as évek közepén sorra alakultak az önkéntes házassági tanácsadással foglalkozó klinikák, intézmények, továbbá mind egészségügyi szakértői, mind döntéshozói szinten újra és újra felmerült a házasság előtti vizsgálatok bevezetésének kérdése. Az önkéntes tanácsadók tevékenységéből lehet arra következtetni, hogy az eugenika, illetve a nemibeteg-gondozás

³ Ez Foucault szerint nem feltétlenül jelent gyilkosságot, lehet fizikai megsemmisítés, de ennek számít pl. az elhallgattatás vagy a száműzetés is.

volt Magyarországon a házassági tanácsadás két (egymástól nem teljesen különválasztható) fő iránya. A Teleia Egyesület klinikája, valamint az Országos Szociálpolitikai Intézet újpesti tanácsadója például kizárólag nemi betegségeket vizsgált, míg a Családvédő Országos Szövetség és a Doros Gábor vezette Magyar Családvédelmi Szövetség egyéb eugenikai kérdésekkel is foglalkozott; ez utóbbi volt az egyetlen, amely a faj kérdését is bevonta az önkéntes tanácsadás körébe. Azonban a korabeli források azt mutatják, hogy az antiszemitizmus ezt az egy egyesületet leszámítva nem számított általánosnak e területen, már csak azért sem, mert több tanácsadó élén zsidó származású orvos állt (pl. Emődi Aladár a Teleia Egyesületnél vagy a Naményi Lajos a Családvédő Országos Szövetségben). Tehát az eugenikai és a nemi betegségekről szóló diskurzust nem itatta át (vagy nem olyan mértékben) az antiszemitizmus, mint ahogy azt az 1941-es, egységes házassági törvény alapján gondolhatnánk. Igaz, a faji kérdés jelen volt az orvosszakmai közbeszédben, amit az „őskeresztény” orvosi érdekképviseleti szervek (EPOL és MONE) tevékenysége (Kovács 2001), valamint a cigány kisebbségről a negyvenes évek elején folytatott „közegészségügyi” vita is mutat.⁴ Azt, hogy a két teljesen külön utat bejáró javaslatot végül miért kapcsolták össze és fogadták el az 1941. évi XV. törvényben, még mindig nem tökéletesen világos, és a közegészségügyi rész előkészítésében részt vevő nagyszámú zsidó származású orvos számára bizonyára sokkot okozott. Ezzel együtt nem feltétlenül meglepetés, hogy – kihasználva a „fajtisztaság” tág értelmezhetőségét – az eugenikai kicsengésű egészségügyi szelekcióhoz hozzákapcsolták a faji komponenst is.

A kötelező házassági vizsgálatok országosan szervezett rendszere 1942 februárjától indult meg Magyarországon, vagyis ettől kezdődően volt köteles mindenki az esküvő előtt legfeljebb 30 nappal igazolást kérni a helyileg illetékes tisztiorvostól arról, hogy nem szenved fertőző nemi betegségben vagy tüdőbajban. Amennyiben a tisztiorvos valamelyik betegség miatt megtagadta az engedélyt, az esküvő időlegesen meghiúsult. A rendelkezés végrehajtása hihetetlen erőforrásokat emésztett fel, évente (az ország aktuális méretétől, illetve a háborútól függően) 150–200 ezer emberre vonatkozott, ami hatalmas terheket rótt a hatósági orvosokra. Az Országos Társadalombiztosító Intézet, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, a Fővárosi Tisztiorvosi Hivatal és a Pest Megyei Tisztiorvosi Hivatal anyagai alapján a házasságtól eltiltott személyek száma az összes házasulandó jelentkező 2–4 százaléka között mozgott. Aki számára nem tették lehetővé a házasodást, annak a nemibeteg- és TBC-gondozásról szóló 1940. évi VI. törvény alapján kötelezővé tették a gyógykezelésen való részvételt, és jellemzően egy éven belül, a kúrák befejeztével nyílt lehetőség az elhalasztott esküvő megtartására.

A házasság előtti vizsgálatokat 1945-öt követően is folytatták, bár az 1941: XV. törvényből a zsidókra vonatkozó fajvédelmi paragrafusokat 1945 márciusában törölték. A levéltári forrásokból az derül ki, hogy az első néhány évben a megvalósítás sokkal alaposabb volt, mint amit a törvény betűje előírt volna. Például a Magánalkalmazottak Biztosító Intézeténél fellelhető több tízezer anamnézis bizonyítja, hogy az intézeti orvosok kezdetben úgy gondolták, hogy ez a vizsgálat lehetőség egy eugenikai regiszter létrehozására, és ezért rendkívül alaposan kikérdezték a házasulandókat (például a felmenőik egészségéről, betegségeiről, bármilyen örökölhetőnek vélt bajról, testi hibákról), és bár tiltást csak nemi betegség és TBC esetében rendelhettek el, igyekeztek a nem kellően egészségesnek gondoltakat is lebeszélni a házasodásról. Az orvosi személyzet kezdeti lelkesedése egy pár év alatt jelentősen alábbhagyott, a vizsgálat formalitássá szelídült, és ugyan továbbra is eltiltottak egyeseket a házasságtól, de érdeklődésük a törvényi kategóriákra (fertőző nemi betegségek, TBC)

⁴ Ez a vita az EPOL és még inkább a Népegészségügy hasábjain folyt és 1947/48-ban folytatódott, később még kitérek majd rá röviden.

korlátozódott (Budapest Főváros Levéltára VII.1112.).

E kis kitérő azt volt hivatott bemutatni, hogy az 1941-es törvény alapvetően a házasságot igyekezett a szexuális normalitás színterévé tenni, és erre – mind a teljes házasodni kívánó népességet, mind a zsidókat érintő paragrafusokat illetően – a „tisztaság”, illetve a köz egészsége szolgált hivatkozási alapul. Az 1941-es törvény tehát egy tág értelemben vett egészségügyi tisztasági szelekciót kívánt megvalósítani, amelyben a nemzet testét konkrét és absztraktabb biológiai veszélyektől is kívánta óvni. Alább a törvénynek a faji szelekciót érintő részét fogom részleteiben tárgyalni. Először bemutatom a kor domináns „normáját,” amit a szexualitásról szóló nyilvános beszédből próbálok meg rekonstruálni, majd áttérek a házassági törvénynek a zsidóságot fajként meghatározó és a szexuális „normalitáson” kívülre helyező részére.

IDEOLOGIAI ELŐKÉSZÍTÉS: KERESZTÉNY-NEMZETI NEMI NEVELÉS A HORTHY-KORBAN

A szexuális felvilágosítás 20. századi történetéről szóló tanulmánykötet (Sauerteig–Davidson 2009) előszavában Lutz Sauerteig és Roger Davidson kiemelik, hogy a szexuális felvilágosítás (nemi nevelés, szexuális nevelés) kutatása azért lehet hasznos a szexualitás kultúrtörténete számára, mert segíthet megismerni, hogy mi számít „normális szexualitásnak”. Míg hosszú ideig a szexualitástörténet a marginálissal, vagyis az adott időszakban patológiakusnak tartott szexualitásokkal (prostitúció, homoszexualitás, nemi betegségek, maszturbáció) foglalkozott, addig a szexuális felvilágosító anyagok „lehetővé teszik a számunkra, hogy értékes betekintést nyerjünk a társadalom által elképzelt és előírt »normális« szexualitás kulturális konstrukciójába” (Sauerteig–Davidson 2009:1).

Éppen ezért itt a Horthy-kor szexuális felvilágosító irodalmát azért hívom be, hogy bemutassam, miféle veszélyeket, milyen marginális szexualitásokat konstruáltak ezek a szövegek, amelyekről a fiataloknak távol kellett magukat tartaniuk, hogy a normalitás szűk mezsgyéjén belül maradjanak. A két világháború közti Magyarországon a nemi nevelésről rengeteg forrással rendelkezünk, több száz könyv, cikk, rölpap, poszter vagy egyéb kiadvány segít a tájékozódásban. Erős lobbisták képviseltek a nemi betegségekkel foglalkozó „pragmatista” orvosok, akik felismerték, hogy a kankó és a szifilisz népbetegségek, és hogy a megelőzéssel igen sok költség megspórolható az egészségügy számára – a felvilágosítást pedig a megelőzés egyik hatékony eszközének tartották. Jelen volt egy kicsi, és részben üldözött vagy cenzúrázott csoport is, amelyet a „baloldali” vagy a „progresszív” jelzővel lehet illetni, és amelynek tagjai különböző mértékben ugyan, de a felvilágosítást a (neo) viktoriánus szexuális normák megváltoztatásához tartották elengedhetetlennek. Egyik izgalmas képviselője ennek a csoportnak a freudomarxista Neufeld Béla volt, aki ekkoriban nem is Magyarországon élt, de számolatlan cikkezett a szexualitásról⁵ azt vizionálva, hogy a szexualitás freudi analízis segítségével történő megszabadítása a keresztény erkölcsök okozta büntudattól és elfojtástól magával hozza majd a társadalom szocialista átalakulását, felszabadulását is.

A harmadik, és egyben legbefolyásosabb csoportot „keresztény-nemzetinek” nevezem, amivel leginkább arra szeretnék utalni, hogy ez az irányzat képviselte az akkoriban uralkodó ideológiát, és épp ezért ők kapták a legtöbb segítséget az államhatalom részéről. Jó példa erre a keresztény-nemzeti szexuális felvilágosító

---

⁵ Ezeket túlnyomórészt az erdélyi Korunk folyóirat jelentette meg

irodalom akkori „bibliája”, Tóth Tihamér püspök 1919-es, 1935-ig tizennégy kiadást megért műve, a Tiszta férfiúság, amelynek beszerzését 1924-ben az ország összes középiskolájában kötelezővé tették. Talán még ennél is fontosabb, hogy az akkori fiatalság elég nagy számban vett részt különböző egyházi vagy szekuláris tömegszervezetekben, amelyek jellemzően az uralkodó ideológia szolgálatában álltak. Ilyenek voltak például a KALÁSZ és KALOT (Katolikus Lány- és Legényegyletek), a Cserkészszövetség, a katolikus és protestáns diákszervezetek (pl. Regnum Marianum, Pro Christo), valamint a testi-katonai kiképzést nyújtó Levente szövetség. Ezekben a szervezetekben szinte kizárólag a keresztény-nemzeti nemi neveléssel találkozhattak az akkori lányok és fiúk.

A nemi nevelésnek ez az iránya a teljes házasság előtti absztinenciát propagálta, és a Tóth püspök által is előszeretettel használt „tisztaság” fogalmára alapozta üzeneteit. Felvilágosításról a szó szoros értelmében nem is beszélhetünk, hiszen e tanítás értelmében az *ignoti nulla cupido*, vagyis a „tudatlannak nincsenek vágyai” elve érvényesült, és így a biológiai-anatómiai részletekről (pl. nemi szervek, szaporodás, szülés-születés) vagy a betegségek, nem kívánt terhességek elleni védekezésről szó nem eshetett. A fiatalok dolga az volt, hogy kerüljék a „bűnt,” azaz a házasság előtt (és azon kívül) semmiféle nemi aktivitást ne fejtsenek ki, hanem koncentráljanak azokra a feladatokra és tevékenységekre, amelyek elterelik a figyelmüket a nemiségről. A lányoknak és a fiúknak külön könyveket írtak, de az üzenet ugyanaz volt: ellenállni a világi kísértéseknek. Az érme másik oldala ezeknek a kísértéseknek, veszélyforrásoknak a kíméletlen ostromozása volt. Ezekből a felvilágosító anyagokból kiviláglik, hogy bár alapvetően a fiatalok felelősségének tartották azt, hogy tiszták maradjanak, azt gondolták, hogy úgy is fel lehet számolni a „bűnt”, ha megszűnik a fertő, a kísértés. Ezek a szövegek tehát a „pornográf” alkotások, a sajtó, a színház, a mozi szigorú cenzúráját követelték, éppúgy, mint a prostitúció betiltását vagy legalábbis erőteljes visszaszorítását, valamint az összes „veszélyforrás” eltüntetését a nyílt színről.

Ezekből a szövegekből egyértelműen kirajzolódik két kiemelkedő veszélyforrás, a fenyegető, bűnös szexualitás két embertípusa. Ezek: a prostituált nő és a zsidó szellemiséget képviselő férfi. Az alábbiakban néhány példán keresztül igyekszem majd bemutatni, hogy ez a két embertípus hogyan jelent meg ebben a fiataloknak szóló diskurzusban. Mivel a Horthy-rendszer egyik meghatározó jellemzője az antiszemitizmus volt, a zsidó szexualitás kidomborítása a felvilágosító irodalomban nem meglepő, bár úgy tűnik, hogy a korabeli Európa keresztény-konzervatív szexuális neveléséhez képest a magyar szövegek kirívóan nyíltan képviseltek egy erőteljesen antiszemita álláspontot. A démoni, csábító prostituált alakját pedig azért is lehetett egyoldalúan terjeszteni, mert a kor közbeszédét férfiak határozták meg, és a nemi nevelés szakirodalma túlnyomórészt fiúknak szólt. Ez részben azért is volt így, mert az első világháború előtt és alatt oly aktív feministákat – akik többek között a lánygyermek szexuális felvilágosítását követelték – a Horthy-korban marginalizálták, és így a konzervatív, férfiak uralta társadalomban nem volt, aki széles körben képviselje a prostitúció okainak és hátterének alternatív magyarázatait.

Koszterszitz József és Marczell Mihály, két, a neveléssel foglalkozó katolikus pap 1928-ben adták ki *A kemény parancs* című könyvet. Marczell és Koszterszitz a Szent Imre Kollégium és a Regnum Marianum nevelői voltak ekkor, de később jelentős pozíciókat töltöttek be nevelési, illetve az ifjúsághoz kötődő intézményekben: Marczell 1938-tól a Központi Papnevelde rektora, Koszterszitz 1934-től a Magyar Cserkészszövetség Társelnöke,

1939 és 1945 között a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke volt. Azért érdemes őket kiemelni, mert azon túl, hogy a fiatalok nevelésében közvetlenül is komoly szerepet játszottak, igen termékeny szerzőknek bizonyultak. Koszterszitz (vagy sok esetben csak egyszerűen: Koszter atya) nagyjából 30 fiataloknak szóló könyvet írt a két világháború között és két ifjúsági lapot szerkesztett, Marczell pedig, aki a Katolikus Nevelés folyóirat főmunkatársaként is dolgozott, egy nyolckötetes neveléstudományi szintézis, *A bontakozó élet* révén fejtett ki komoly hatást.

A kemény parancs közös kiadásuk, katolikus fiúknak szól, és tartalmazta az összes, a keresztény-nemzeti nemi nevelésben akkoriban fontosnak számító panelt. Igen nagy figyelmet fordítottak arra, hogy felvértezzék a fiúkat az absztinenciához szükséges lelkieveléssel, de egyben bizonyos mértékig fel is mentették őket, mivel újra és újra kihangsúlyozták, hogy jobb lenne a túl erős kísértést megszüntetni. A prostitúció betiltását követelve például ezt írták:

A nagy Babilon éjjeli élete, és a kis városok csendes utcáiban meglapuló csukott szemű háza a bűnnek sok nemes vonalban meginduló férfielelet letörését látták, és fogják is látni mindaddig, míg a mi legdrágább kincsünket, a magyar fiúkat, állami támogatással tenyésztett és védelmezett prostituáltak rendszeresen szervezett hadjáratban hajtják a bűn országújtjára. Legyen erő a férfiban – igaz. De a társadalomnak nem szabad túrnie, hogy ez az erő napról-napra az ezerarcú bűn állandó kerítő próbáit állja, mert könnyen megszédül a kevésbé erős, és itt egyszeri megszédülés már vért, életet, jövőt, mindent tönkretelhet (Marczell–Koszterszitz 1928: 47).

Mint láthatjuk, a prostituáltban a kor nagy hatású nevelői nem (vagy nem elsősorban) a „bukott” és kizsákmányolt, védtelen fiatal lányt látták, hanem a keresztény férfiak elcsábulásának ördögi forrását. Az 1926-ban hozott első egységes szabályozás, a belügyminiszter által kiadott 160.00/1926 B.M. Körrendelet ugyanennek szellemében a prostitúció visszaszorítására törekedett, de nem jutott el odáig, hogy a „legdrágább kincs” védelemében be kellene tiltani a prostitúciót. Azonban sokat elmond a törvényhozók szemléletéről a 151.000/1927. B.M. Rendelet, amely *A közérkölciség védelme* címet kapta. Itt a védelem a serdülő lányokra, illetve a „tisztes nőkre” is kiterjed, vagyis már 1927-ben megfogalmazódik, hogy a „külső veszélytől” mely csoportokat kell különösen óvni:

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy az utolsó évtized zivatarai és főként a külföldről beszüremkedő káros befolyások közérkölciségünket is megtámadták és annak színvonalát lesüllyesztették, a hatóságok pedig – részben a fennálló rendelkezések hiányossága miatt is – e veszéllyel szemben - kevés kivételtől eltekintve – kellő eréllyel nem védekeznek.

(...)

1. nyilvános helyen (utcán, személy-szállító közlekedési járóművön stb.), vagyis egyáltalában minden olyan helyen, amely a nagyközönség részéről megközelíthető, minden káromkodás, továbbá minden olyan hangos trágár beszéd, olyan ocsmány kifejezés használása, vagy szeméremsertő mozdulat vagy taglejtés, amely alkalmas arra, hogy mások jó ízlését és erkölcsi érzését sértse;

(...)

2. nyilvános helyen tisztességes nőt (leányt vagy asszonyt) ismerkedési célból, alkalmatlankodva, akarata ellenére megszólítani, annak bármi módon alkalmatlankodni, tovakodó módon terhére lenni, őt akarata

ellenére követni, avagy neki tisztességtelen ajánlatot tenni;

(...)

5. §. Az utcán vagy egyéb nyilvános helyeken akár egyenruhában, akár polgári öltözetben szolgálatot teljesítő rendőrhatalósági közegek, illetve közbiztonsági szervek kötelesek a 3. §. 1., 2., 4. pontja esetében a közönséget, illetőleg a védelemre szoruló nőt vagy serdülő ifjúságot a legteljesebb törvényes védelemben részesíteni és a tilalmazott büntetendő cselekmények elkövetői ellen a feljelentést haladéktalanul megtenni.⁶ (Belügyi Közlöny 1927: 327-328)

A külföldi káros befolyás említése, illetve a nyilvános terekre kiterjesztett erős tiltás (Belügyi Közlöny 1927: 375–382) arra utal, hogy a szexuális veszélyek a törvényhozó szerint kívülről fenyegettek, és ezek távol tartásával a belső (keresztény-nemzeti) világ megmaradhatott tisztának és tisztességesnek.

A prostituált nőkkel kapcsolatosan talán legradikálisabb álláspontot Polony Béla komáromi kórházi főorvos fogalmazta meg már a háború során, egy 1943-as keresztény szexuáletikai konferencián. Polony a valamelyest megtévesztő című (*Nincs külön férfi és női morál*) előadásában először is a keresztény-nemzeti nemi nevelés jegyében leszögezte: „keresztény szempontból az egyedüli helyes megoldás, amelyre törekednünk kell az, hogy a prostitúciónak minden formáját elvetjük, kellő eréllyel büntetjük és üldözzük, vagyis az eltiltás bevezetésével egyidejűleg a prostitúció törvényes üldözését is biztosítjuk, és ami a fő, végre is hajtjuk” (Polony 1943: 258–261). A prostitúció üldözését azonban Polonyi a prostituáltak üldözésével gondolta helyesnek kezdeni:

Addig is, míg megváltoznak a törvények és rendeletek, a szabályzott rendszer mellett is volna célravezető eljárás a prostitúció csökkentésére, és pedig az, ha minden titkos prostituált, nevezetesen a nemibetegségekben szenvedő a kórházi kezelés után „munkatáborba”, illetőleg kényszermunkára kerülne 1–2 évre, mert ezzel lehetővé tennők betegségének, elsősorban vérbajának kikezelését; kikapcsolódnék a társadalomból és – minden ellenvetés dacára – hiszem; elrettentő példájával kissé elvenné a kedvet ettől a kenyérkeresettől (Polony 1943: 259).

A korabeli orvosi szövegeket ismerve nem lehet kétség afelől, hogy Polony a prostituáltak összességére gondolt, hisz abban nagyrészt egyetértés volt, hogy a promiszkuitásban élők előbb-utóbb kivétel nélkül megbetegednek. A prostituáltak itt elképzelt internálása is a fentebb vázolt gondolkodásmódot mutatja, igaz, egy további lépést tesz: a veszélyforrásokat nem elég az utcán, a városi terekben megrendszabályozni, hanem radikális módon kell elkülöníteni, hogy egyáltalán ne jelenhessenek meg a társadalomban.

A prostituáltakon kívül a keresztény-nemzeti nemi nevelési irodalomban a zsidók jelennek meg még markánsan „külső” veszélyforrásként, akiknek a hatását a tisztaság érdekében jóra való keresztény fiataloknak kerülniük kell, és akiknek a káros tevékenysége újra és újra említést érdemel. Tóth Tihamér népszerű könyvében például „nem-keresztény és „nem magyar fajú (csak magyarul író) emberekről” beszél:

Tudod-e, hogy fajunk jövő életképessége jórészt attól függ, hogy a mai ifjúságunk megújított ifjúság lesz-e, vagy tovább siklik az erkölcstelenség lejtőjén abba a biztos bukásba, ahová az erkölcstelen életnek, képeknek, nyomtatványoknak, könyveknek terjesztői (nemzetünk ellenségei) a testi-lelki épségében kikezdett magyar ifjúságot céltudatosan akarják vezetni. Valóságos aknamunka folyik az

⁶ Ez a prostituáltakra vonatkozó rendelkezésben is megtalálható, pl. „Templommal, iskolával vagy más közcélú intézménnyel és közhivatalokkal ugyanegy utcában kéjné nem lakhatik.”

egész társadalomban, színházban, moziban, könyvekben, újságokban a magyar faj tiszta élete ellen, s akik ezeket az aknákat lerakják, jól tudják, hogy ha egyszer erkölcsileg – és ami együtt jár vele – testileg degenerálttá tették a magyar fajt, ellenállás nélkül osztozkodhatnak az országon az új honfoglalók. (...)

Fiúk, ha szeretitek édes hazánkat, ha aggódtok nemzetünk jövő sorsáért, becsüljétek meg magatokban tiszta véreket, szeplőtelen ifjúságokat és ne vegyétek a kezetekbe a nem-keresztény és nem-magyar fajú (csak magyarul író) emberek által terjesztett, a magyar faj legyöngítését célzó erkölcstelen írásokat (Tóth 1919: 73–74).

A szöveg alapján félreérthetetlen, hogy mire, illetve kikre gondolt Tóth, és ugyanezt a fonalat a keresztény nemi nevelés könyveiben újra és újra fellelhetjük, egyes esetekben még radikálisabb következtetésekkel. A fent idézett *A kemény parancsban* Koszter atya a következőket írja *A nyomtatott betű bűnlajstroma* c. fejezetben:

A művészet palástjába öltöző és hol bőkezű mecénást, hol elfogulatlan kritikust markirozó színházi lapok olvasói sem sejtik meg a háttérben az emberlelkek Shylockját, aki bűnt ad, mert azt jól megfizetik, és faji vagy egyéni lelkiismeretlenséggel árulja a bűnt hitvány irodalom-vásári polcán, hogy a vér és tisztaság árán szép lakást, autót, szép barátnőt tartson (Marczell–Koszterszitz 1928: 60).

Shylock és a faji lelkiismeretlenség említése egyértelművé teszi, hogy Koszter atya a zsidókat asszociálta a pornográf irodalommal, színházzal és a „kített nők” finanszírozásával. Más műveiben ennél sokkal nyíltabban fogalmazott. Az 1943-as *Nos Rector...* című, a főiskolai ifjúsághoz szóló könyvében ezt írja a *Magyar problémák: a zsidókérdés* c. fejezetben.

[A] magyar áldozatkész lélek és messzenéző idealista életszemlélet rengeteget veszített az ő életművész és vaskosan egoista ráhatásuk által; erősen erotikus keleti stílusuk pedig súlyosan meglazította a magyarság önmagában kemény, tiszta erkölcsiségét. (...)

De ennél még fontosabb, hogy míg megjátsszod a nem-alkuvó antiszemitát, ne legyen zsidóleány szeretőd, ne járj zsidó kocsmába, ne rajongj zsidó származású színészneőért és sportcsillagért, ne mondj zsidó vicceket, ne olvasd az ő magazinjaikat, ne mutogass pornográf képeket, amelyek tőlük valók, szokj le a pesti zsargonról, amely az ő stílusuknak nyelvrontó beszivárgása a zengő, szép magyar nyelvbe. (...)

[U]tasíts el magadtól mindent, ami nem magyar és nem művészi, hanem szemita hatás elrontott. Nehéz kérdés azért, mert ez a hatás fokozott érzékiségben is nyilvánul, ez pedig benned, az idegeidben és fantáziádban hatalmas szövetségést talál. Tehát magyar fiú, önmagadat is le kell győznöd, ha a zsidót igazán le akarod győzni minden vonalon (Koszterszitz–Ádám 1943: 400–401).

Olasz Péter, jezsuita szerzetes, aki Koszter atyához hasonlóan termékeny szerző és a fiatalokkal aktívan foglalkozó lelki nevelő volt, az 1926-os, *A mai férfi életútja* c. könyvében egy osztrák zsidó származású újságíró meggyilkolása kapcsán az erdélyi Keleti Újságot kritizálta a következőképpen:

Arról a Bettauerről írja ezt a K.U. „aki műveiben a szabadszerelmet hirdeti, aki Ich und Du c. folyóiratában művészi köntösbe öltöztetett pornográfiát szervirozott, aki bécsi sajtót elárasztotta a régi császárváros sexualis botránnyairól írt (cseppet sem népnevelő) riportjaival.” (Magyarság, 1925. márc. 4.) Arról a Bettauerről, aki tovább rombolna, ha egy eszközökben nem válogató horogkeresztes fogtechnikus a múlt év tavaszán öt revolvergolyót nem menesztett volna a nagy lélekgyilkos zsidó ördögi koponyájába (Olasz 1926: 121).

Az igaz, hogy mind Olasz, mind Koszter atya több helyen visszafogottságra intettek és nyíltan megtiltották a fiataloknak a zsidók ellen alkalmazott fizikai erőszakot (reagálva az akkoriban gyakori egyetemi zsidóverésekre), azonban úgy tűnik, hogy a zsidók mint közösség erőszakos visszaszorítását helyénvalónak tartották. Bettauer meggyilkolása e szöveg szerint talán túlzás volt, de összességében „hasznos” és a gyilkos mindössze eszközeiben nem válogató (értsd: faragatlan fickó), míg Olasz a „nagy lélekgyilkos”, illetve „ördögi” jelzőket a meggyilkoltra tartogatta.

A lányoknak külön felvilágosító irodalom dukált, és ugyan ezekben ennyire egyértelmű megfogalmazásokat nem találni, előfordultak azért olyan utalások, amelyben a veszélyt a zsidók jelentik. Például Sáfrán Györgyi *Üzenet falusi lányoknak* című, tanmesékkel nevelő könyvében egy fiatal falusi lány Budapestre utazik egyedül, hogy a piacra vigyen árut, és amint megérkezik a pályaudvarra, rögtön megkörnyékezik:

– No, szép lány, hova? – hajolt egy ellenszenves férfiarc föléje. A falubeli Kohn rőfös fiához hasonlított. A lány ijedt rémülettel nézett körül, de bizony a nagy forgatagban nem figyelt rájuk senki.

– Jöjjön velem! – ismételte vigyorgó arc és látszott, hogy élvezi a lány ijedt zavarát.

E pillanatban, mint valami mentőangyalt Zsófi megpillantotta, akit keresett. Karszalagos, magas nő állt a kijáratnál. A lány megkönnyebbült. Arcára remény, bizalom költözött. Mint aki célhoz ért, rohant hozzá, csak hogy megszabaduljon a tolakodó idegentől (Sáfrán 1941: 55).

A két zsidó fiúról, a falubeli Kohn fiáról, illetve a budapesti ismeretlenről is azt tudjuk meg, hogy „ellenszenvesek”, valamint hogy a nagyvárosban vigyázni kell, mert a pimasz zsidók könnyen belevonszolják a gyanútlan fiatal lányt a mocsárba. Ugyanebben a könyvben kicsit másképp, de megfogalmazódik az, hogy a fiatal nők gyengeségét, hiúságát (itt a szép ruhák iránti vágyakozását) hogyan váltják pénzre a kísértést jelentő zsidók: „Volt is a sok puccos ruhából a Schwartz zsidónak már öt háza egyvégtében a faluban. Úgy bolondította az asszonynepet rongyaival ahogy akarta.” (Sáfrán 1941: 1)

A fenti példák talán elegendőek ahhoz, hogy bemutassák azokat a sztereotípiákat, amelyeket a keresztény-nemzeti nevelők újra és újra felemlgettek az ifjúság nemi kérdésekről való kioktatása során – és amelyekben kiemelt helyen szerepelt a prostituált nők, valamint a zsidó szexualitás jelentette fenyegetettség.

FAJGYALÁZÁSI PEREK: FAJ, TÁRSADALMI NEM ÉS SZEXUÁLIS NORMALIZÁCIÓ

Az európai középosztály normatív nézőpontjából kiindulva természetes, hogy a zsidó és a prostituált között konfliktus áll fenn, és hogy az egyik „megnyitja magát” a másik számára, mivel mindketten „veszélyt” jelentenek az nemzetgazdaság számára, fiskális és szexuális szempontból is (...) Mivel mind a zsidó, mind a prostituált a tagadást képviselik, kívülállók, akiknek a szexuális képmása megjeleníti az összes veszélyt, amelyet az emberi szexualitásban természet szerint gyökerezőnek tartanak (Gilman 1991: 120 – saját fordítás).

Sander Gilman sok szövegében ír arról, hogy az európai társadalmakban több évszázadra visszamenőleg a zsidókat határozták meg a szexuális „Másikként”, és a fent idézett tanulmányában talán a legvilágosabban fejti ki, hogy milyen kapcsolódási pontokat lehet felfedezni a zsidókról valamint a prostituáltakról kialakított kép között – ugyanis az illető teste „veszélyes” és „másmilyen” szexualitása révén mindkét esetben fenyegetést jelent a társadalom számára. Gilman szerint ez a „másmilyen” túlhaladja az adott egyén testét: „A kapcsolat a zsidó

és a prostituált között társadalmi dimenzióval is bír. Ugyanis mind a zsidó, mind a prostituált érdeke ugyanaz: a szex pénzre váltása, illetve a pénz szexre váltása. (...) A zsidók megvásárolnak bizonyos típusú keresztény nőket, pénzügyi lehetőségeiket arra használva, hogy szexuális hatalomra tegyenek szert.” (Gilman 1991: 120) A két világháború közti magyar szexuális nevelés, mint azt az előző fejezetben bemutattam, pontosan ezt a két típust jelölte meg veszélyként és éppen a fenti okok miatt. Ezek szerint a prostituált és a zsidó egy tőről fakadtak, egyik testét árulta pénzért, a másik pedig saját, illetve mások testét szexualizálta, szintén anyagi haszon céljából: a két csoport tehát összetartozott. Aki zsidó volt, az „tisztességes” nőhöz nem tartozhatott, aki viszont tisztességtelen nő volt, annak nem volt más való, csak az „elfajzott” zsidó test és lelkület.

Az 1941. évi XV. Törvény két fontos paragrafust tartalmazott a zsidóságra vonatkozóan:

9. § Nemzsidónak zsidóval házasságot kötni tilos (...)

15. § Vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő az a zsidó,

aki magyar honos tisztességes nemzsidó nővel házasságon kívül nemileg közösül, vagy

aki magyar honos tisztességes nemzsidó nőt házasságon kívüli nemi közösülés céljára a maga vagy más zsidó részére megszerez, vagy megszerezni törekszik (1000 év törvényei).

Ez utóbbi volt – bár a törvény ezt a szót nem használta – az ún. „fajgyalázási” paragrafus, amely a 9. paragrafus által nyitva hagyott kiskaput igyekezett lezárni. E kettő értelmében mindenféle szexuális kapcsolat meg kellett, hogy szűnjön zsidók és nemzsidók között, kivéve, ha már a törvény életbe lépése idején házások voltak.

Egy pillanatra visszatérnék Koszter atyához, aki az 1941-es házassági törvényt is felemlgette egyik nevelési füzetében:

Nyomorult kéjencek áldozatai a kitartottak, a metresszek, akik gazdag büntársuk zsebéből élnek; míg külsőleg gondtalannak látszik életük, valójában sivár, örömtelen, reménytelen. Soha nem lesz belőlük „feleség” és „édesanya”, az igazi nő szent álma. Ezek azok, akik az 1941. évi házasságtörvény megalkotása óta százával tértek át a zsidó vallásra, hogy „barátjuk” pénzét a maguk számára továbbra is biztosítsák (Koszterszitz 1944:37).

Ezekből a mondatokból logikusan következik, hogy azokat a nőket, akik szexuális vagy romantikus viszonyt tartottak fenn zsidókkal a törvény ellenére, kizárólag a pénz motiválhatta: épp ezért prostituáltak kellett, hogy legyenek. A másik lehetőség, hogy ezek a nők mégiscsak tisztességesek, és ezért nem a zsidókhoz tartoznak, azt feltételezte, hogy vagy meg lettek tévesztve, vagy nem voltak tisztában a zsidók, a zsidó férfiak jelentette veszéllyel, és épp ezért utat kellett nekik mutatni a „normális” világba.

A Koszter atya említette utolsó megmaradt kiskaput is hamarosan bereteszelt egy újabb törvény. Az 1942. évi 8. tc. ugyanis kimondta:

„5. § Bevett vagy elismert vallásfelekezetből az izraelita vallásfelekezetre áttérni, úgyszintén bevett vagy elismert vallásfelekezeten kívül állónak az izraelita vallásfelekezetbe belépni ennek a törvénynek hatálybalépése után nem lehet. Az ilyen áttérés vagy belépés végett a törvény hatálybalépése előtt

folyamatba tett eljárást a törvény hatálybalépése után befejezni nem lehet. (1000 év törvényei)

Egy pillanatra térjünk vissza a fajgyalázási paragrafushoz, amely alapján csak azokat a zsidókat lehetett perbe fogni, akik „magyar honos tisztességes nemzsidó nővel” létesítettek nemi viszonyt. Vagyis, ellentétben a mintaként szolgáló 1935-ös, a „német vér tisztaságáról” szóló törvénnyel, nem büntette keresztény férfi és zsidó nő, valamint a zsidó férfiak és a „nem tisztességes nők” kapcsolatát. Tulajdonképpen mindkét kivétel a fenti vázlatosan bemutatott keresztény-nemzeti szexuális nevelésben ismételt paneleket tükrözi vissza, mivel:

- a zsidó férfiak sokkal markánsabban jelentek meg ezekben szexuális veszélyforrásként, mint a zsidó nők, akiknek a szexualitását a törvény alapján sem lehetett vizsgálni;

- a törvény engedélyezte a zsidó férfiak kapcsolatát „nem tisztességes” nővel, vagyis a keresztény, de a prostitúcióval kapcsolatba hozható nőket kivették a törvény hatálya alól.

A következőkben azt fogom megpróbálni értelmezni, hogy ez a törvény és gyakorlata milyen kihatással bírt a szexuális és faji normalizáció folyamatára, illetve, hogy a korábbi évtizedek indoktrinációja hogyan csapódott le 1941-et követően a gyakorlatban.

A női tisztesség kérdése

A szexuális felvilágosító irodalom, valamint egyes, a közérkölcst védő törvények azon iparkodtak, hogy távol tartsák a „búzá” az „ocsútól”, és hogy a védelmezni kívánt serdülők, valamint a tisztességes nők ne kerüljenek kapcsolatba az utcáról vagy máshonnan – de mindenképpen kívülről – érkező kísértéseknek, veszélyeknek. A szexuális normalizációnak egy következő, de az előzőekből levezethető lépcsőfoka volt a fajgyalázás, ahol a női tisztesség védelmezésének kérdése és a nem tisztességes/prostituált nő fogalma a bírósági gyakorlat során újra és újra a diskurzus célkeresztjébe került.

A törvényben a zsidó férfiak számára a „magyar honos tisztességes nemzsidó nővel” való viszony került tiltásra, vagyis a „nem tisztességes nő” nem pár ezer, a rendőrségnél regisztrált prostituáltra vonatkozott, hanem potenciálisan ennél sokkal tágabb körre. A nem pontosan meghatározott „tisztesség” fogalma a fajgyalázási perek során igen sok zavart okozott, de ez a homályos megfogalmazás lehetőséget adott a hatalom számára, hogy górcső alá vegye sok nő viselkedését, akik úgy tűnt, hogy a bevett „tisztességesség” határait feszegetik. E nők szexuális életéről kínos részletek kerültek napvilágra (a tárgyalóteremben, a napilapokban) és egy ilyen per folyamán a hivatalos szervek rájuk süthették a „nem tisztességes nő” billogját.

A törvényalkalmazás során a Kúria több ízben is értelmezte a „tisztességesség” fogalmát, és a döntéshozatal sok esetben továbbra is problémássá tevő homályos pontosításokkal szolgált:

Márpedig az a nő, aki vonzalom, s minden habozás nélkül első látásra, esetenként váltogatott férfiakkal ott, ahol arra alkalom nyílik, kizárólag anyagi ellenértékért, közösül tehát testét nemi élvezet céljára a női szemérem gátlása nélkül rendszeresen áruba bocsájtja, – tisztességes nőnek a fajvédelmi törvény szempontjából sem tekinthető. (...)

De a fajvédelmi törvény szempontjából sem tekinthető tisztességesnek az a nő, aki a női szeméremre és jóérkölcsekre utaló legkisebb habozás vagy ellenkezés nélkül, pusztán felszólításra közösül, illetve

közösülésre hajlandó. (Josefovits 1944: 29;31)

A „habozás” kérdése egy 1943-as esetben elő is került: egy férfi védekezését másodfokon épp azért utasították vissza, mert a lány ugyan elfogadott 10 pengőt az együttlétért, de mégis tisztességesnek volt tekinthető, mivel nem mondott egyből igent:

A kir. ítélőtábla ítéletének indokolása helyesen mutat rá a vádlott védekezésének tarthatatlanságára. Az a körülmény, hogy a vádlott előzetes udvarlás után szerezte meg a leány beleegyezését a közösüléshez, azt bizonyítja, hogy Tóth Judit nem volt hivatásos kéjnő s ezt a vádlottnak is tudnia kellett, mert utcai kéjnőknek felesleges udvarolni. (Magyar Nemzeti Levéltár, Kúria, K583. 183. csomó. 69. tétel)

A 18 éves munkáslányt a bíróság „fajvédelmi szempontból” értéket képviselőnek ítélte meg, ugyanis nem adta magát oda elsőre és – úgy vélték – csak rossz anyagi helyzete vette rá, hogy elfogadja a felkínált 10 pengőt. Azonban némileg ellentmondásos az a tény, hogy a találkozás helyszíne az utca, ugyanis más esetekben, ahol a nő végül a „nem tisztességes” kategóriába került, épp azt emelték ki, hogy a férfiakkal nyilvános helyen, például az országúton vagy a mozipénztárnál találkoztak, és ilyen helyeken az 1927-es, közerkölcsiségről szóló törvény értelmében nem volt szabad tisztességes nőt ismerkedés céljából megszólítani. Tehát gyanús volt, akivel nyilvános helyen alkalmi ismeretlet lehetett kötni, de ez még nem jelentette automatikusan, hogy az így nemi kapcsolatba bonyolódó nő prostituáltnak vagy „nem tisztességesnek” számított, hiszen kibúvót jelenthetett, ha nem mondott elsőre igent.

A tisztességesség kérdése fölött ráadásul sem a törvényhozó, sem a törvényalkalmazó nem rendelkezett teljes monopóliummal, és a nem kellően definiált keret lehetőséget teremtett az ellenállás különböző formáira. Az egyik ilyen lehetőség a perben érintett nők számára⁷ a „nem tisztességes” jelző önkéntes felvállalása volt. Ez ugyanis megkönnyítette a vádlott helyzetét, hiszen amennyiben megállapításra került, hogy a nő „nem tisztességes”, a bíróság fel kellett, hogy mentse a vád alól.

E viszony megszakítása után, terhessége idején történt, hogy őt egy ismeretlen asszony /Kondás Péterné/ az utcán megszólította és közölte vele Weisz Tibor abbeli üzenetét, hogy az esti órákban „jöjjön el a lakására, mert szeretne vele beszélni”. A lány minden habozás nélkül eleget tett ennek a hívásnak, jóllehet Weisz Tibort még nem is ismerte. Aznap este fölkereste a vádlottat legénylakásán, ott őt megvárta, majd likőr, konyak, tézta, cukor, cigaretta fogyasztása után a vádlottal minden további rábeszélés nélkül közösült. (...)

Ezek az adatok arra mutatnak, hogy Szigeti Andrea igen szabad szerelmi életet élt; amint a főtárgyaláson sajátmagát jellemezte: „úgy lehet, olyan vagyok, hogy egy füttyszóra elmegyek valakihez”(Magyar Nemzeti Levéltár, Kúria, K583. 183. csomó. 69. tétel).

Ebben a periratban is megjelenik a „minden habozás nélkül” mint a „nem tisztességes” magatartás fontos kritériuma, azonban nem mellékes a nő öntudatos önjellemzése sem. A peranyagból egyértelműnek tűnik,

⁷ A nőket a per során sok esetben „sértettnek” nevezték, de a gyakorlatban nem számítottak annak. A Kúria egy helyen például leszögezte: „Észlelte a m.kir Kúria, hogy az alsófokú bíróságok Csiba Jánosnét sértettnek tekintették, holott az 1941.XV. tc. 15. paragrafusának első bekezdésében foglalt vétségek a Btk-nak a szemérem elleni bűncselekményeket szabályozó XIV. Fejezetéből és a kiegészítő törvényektől eltérően nem a női szeméremet és a nemi erkölcsöt, hanem a fajtisztaságot védik (KIHÚZVA: A jogsérelem itt nem a bűncselekményben résztvevő nőt, hanem az államfenntartó magyar fajt éri.) Ez okból a bűncselekmény által érintett nő nem sértett és pótmagánvádra joga nincs.” Uo.

hogy az ő vallomása kellett ahhoz, hogy elhiggye a bíróság: márpedig őneki nem kellett semmiféle rábeszélés. A láthatóan bátor utolsó mondat pedig azt jelzi, hogy nem tartott attól, hogy a per hatására kényszerűen regisztrálják prostituáltként, viszont azt bizonyára tudta, hogy ha így jellemzi önmagát, az a vádlott felmentését fogja eredményezni.

Ugyanígy a védelem is élhetett ezzel a lehetőséggel, és értelemszerűen sok esetben megpróbálták kétségbe vonni a sértett tisztességét. Az egyik ilyen példát Lugosi András említi egy budapesti fajgyalázási ügyről szóló tanulmányában, ahol a védőügyvéd egy lokáltáncosnőről számolt be a következőképpen:

De lokálban táncolni részeg ficsúroknak, gazdag kéjenceknek és sikkasztó pénztárosoknak, és a „szólótánc” után leülni vadidegen, soha nem látott emberekkel szeszelni és lehetőleg olyan magaviseletet tanúsítani, amely e felhevült pasasokból még nagyobb hasznot tud kicsikarni – ez lehet egyesek szemében az erkölcs teteje, de jó ízlésű, jó nevelésű emberek kezét mosnak ezután. Hol van az a tisztességes középosztálybeli ember, aki boldogan látná orvos, vagy mérnök, vagy jogász, vagy bankhivatalnok fiát, oltárhoz vezetni fehér sleppes ruhában, fehér liliomokkal fehér kesztyűs kezében Moulin Rouge-beli, vagy más lokálból való táncosnőt?????8 A tisztesség és erkölcs relatív. De én azt hiszem más mentalitású emberekben akarta védeni a törvény a magyar fajtát (Dr Lázár Ernő védőügyvédet idézi Lugosi 2010:575).

A törvény egyik alapvető ellentmondására mutatott rá itt a védőügyvéd: a fajgyalázás „moralitása” éppolyan kettős volt, mint a középosztály szexuális erkölcsvilága. A középosztálybeli férfi alsóbb osztálybeli nővel való, anyagi alapú kapcsolatát nem büntette, sőt, minél kiszolgáltatottabb volt a nő anyagilag (és ezáltal közelebb állt a „kéjű” kategóriájához), minél kevésbé felelt meg a középosztályban elfogadott, nőkre vonatkozó erkölcsi mércének, annál kevésbé számított fajgyalázásnak az eset. Nagyon fontos, hogy a törvény szerint csak a férfit büntethették, ezért egy olyan nőnek, akiről kiderült, hogy „nem tisztességes,” nem kellett börtönbe vagy más intézménybe vonulnia, legfeljebb erkölcsrendészeti eljárás, pár napos toloncházi tartózkodás várt rá. Ezzel együtt az alsóbb osztálybeli nők kiszolgáltatottakká váltak e perek során, hisz a védelemnek sokszor az volt az érdeke, hogy a minősített esetben 5 év börtönt is elérő büntetés elkerülése érdekében bebizonyítsa, hogy a nő nem tisztességes. Épp ezért azon kellett dolgozniuk, hogy felfedjék e nők magánéletének intim részleteit: ha fény derült különböző szexuális „tévelygésekre”, akkor az a vádlott helyzetét erősítette. Egy esetben például a védelem azt hangsúlyozta, hogy a keresztény nő házasságtörő kapcsolata miatt eleve nem tekinthető tisztességesnek. A bíróság azonban ezt az érvelést a következő módon söpörte le: „[A]z olyan nő, aki bár házasságon kívül, de egyetlen férfival folytat, minden anyagi vonatkozásoktól mentesen, pusztán vonzalom alapján nemi viszonyt, a törvény alkalmazása szempontjából tisztességtelennek nem tekinthető, noha cselekvése a jó erkölcsbe ütközik” (Magyar Nemzeti Levéltár Kúria, K583. 183. csomó. 69. tétel).

A fent „Tóth Judit” néven említett lány 1944-es budapesti esetében a perirat egy keresztény-nemzeti nemi nevelési tanmesébe is beleillett volna: egy fiatal, szegény, naiv vidéki lány (f)eljött Budapestre és csak 18 pengőt keresett egy héten. Az utcán 5 pengőt kínált neki egy férfi, amit elutasított, de amikor a férfi 10 pengőre emelte az összeget, beadta a derekát, mert – így a bíróság – „erkölcsi ellenállását a nélkülözés illetve a vádlott csábító pénzajánlata” megingatta. (Magyar Nemzeti Levéltár Kúria, K583. 236. csomó. 69. tétel) A bíróság úgy érvelt, hogy „egyetlen közösülésből kifolyóan nem lehet a leányt a fajvédelmi törvény szempontjából

8 A kérdőjel-halmaz az eredeti szövegből származik.

tisztességtelennek tekinteni” (Magyar Nemzeti Levéltár Kúria, K583. 236. csomó. 69. tétel).

Paradox helyzetet teremtett annak a nőnek az esete, akit „volt titkos prostituáltként” kategorizáltak. Korábban, mivel titkos prostituálnak gondolták, voltak ügyei a rendőrségen, de amint megismerte a vádlottat, a periratok szerint feladta ezt az életmódot és hű maradt hozzá. Ez azonban a férfi számára 4 hónapos börtönbüntetést jelentett, hiszen az ő hatására a nő „tisztességessé” vált.

Ezek az ügyek mind azt mutatják nekünk, hogy a tisztességesség, nevezetesen a „női tisztesség” kérése a két világháború közti Magyarországon szorosan összefüggött a szexuális normalizációval. Minden egyes fajgyalázási ügy egy sor szexuális vallomást csikart ki az érintettekől és a tanukból, amelyek mind hozzátettek a normális szexualitás határainak a meghúzásához. Azok a nők, akik „nem tisztességesnek” bizonyultak, nem részesültek az állam által biztosított „fajvédelemben”, sem saját testük, sem gyermekeik tekintetében. A „nem tisztességes” nők leszármazottai miatt nem aggódott a hatalom, azaz Sander Gilman érvelése itt is megáll: a prostituált és a zsidó ugyanarról a töről fakadt, összetartoztak, és épp ezért közös gyermekeik is lehettek, ugyanis ezek a gyermekek automatikusan idegennek számítottak a nemzettest szempontjából.

Zsidó szexualitás

A zsidó nők szexualitása nem került a fajgyalázási perek homlokterébe, hiszen ez csak a keresztény nők és zsidó férfiak viszonyát érinthette. Elméletben ők is bekerülhettek volna a rendszerbe. Lugosi Andrásnak igaza van, amikor azt állítja, hogy a törvényi megfogalmazás elméletileg büntethetővé tette a lesbikus kapcsolatokat, azonban se ő, sem én nem találtam ilyen esetet, és kicsi az esély rá, hogy ilyen párok a bíróság elé kerültek, mert a paragrafus fő célja a nemkívánatos szaporodás meggátolása volt.

A zsidó férfiak szexualitását illetően a többek között a nemi nevelési anyagokban vissza-visszatérő sztereotípiák⁹ nagyjából a következők voltak: korai nemi érés, gyakori maszturbáció, szifilisz, elnőiesedtség, nők futtatása, prostitúció vásárlása, pornográf anyagok terjesztése, írása. A fajgyalázási bírósági perek segítettek ezeknek a sztereotípiáknak a megerősítésében, és a zsidók mint a „Szexuális Másik” felépítésében, ami a keresztény középosztály szemében igazolhatta is azt az 1941-re már tapintható valóságot, hogy a zsidók Magyarországon másodrendű állampolgárok.

Van rá példa, hogy a bíróság a zsidók tanúvallomásait kifejezetten faji alapon szűrte, mint például egy vádlott két zsidó albérlője esetében, akik rá nézve kedvező vallomást tettek, de az egyik bíró szerint ezeket nem lehetett figyelembe venni, mert „Sztupek Ernő és Klemp István tanuk maguk is az izr. Hitfelekezethez tartoznak, és emiatt a fajtestvér vádlottal szemben ily ügyekben érdekteleneknek nem voltak tekinthetők”. (Magyar Nemzeti Levéltár Kúria, K583. 112. csomó. 69. tétel). Arra is van közvetett bizonyíték, hogy a csendőrség, illetve a budapesti rendőrség több ízben alkalmazott erőszakot a fajgyalázási perben vádlott zsidó férfival szemben, és ez az erőszak olykor szexualizált formát öltött. Példa lehet erre egy ügy, ahol a vádlott beismerő vallomását vissza akarta vonni, mondván, megfenyegették, de a bíróság megróttta ezért, mivel „intelligens nem hiheti el, hogy a nyomozók úgy vallatnák, hogy a nemi szervénél fogva fellógtatják” (Magyar Nemzeti Levéltár Kúria, K583.

---

⁹ Amelyek természetesen az európai, zsidókkal kapcsolatos korabeli és még korábbi sztereotípiákból táplálkoztak. Lásd Sander 1991, Sander 1999, Efron 2001, Henschel 2008.

112. csomó. 69. tétel).

Egy budapesti perben a nemi együttlétet követően a nőt kankóval kezelték a Kun utcai nemibeteg klinikán, amely akkoriban arról volt ismert, hogy jellemzően oda utalták be a nemibeteg prostituáltakat. A másodfokú bíróság, miután a védelem a nő „nem tisztességes” voltát próbálta bizonyítani, azzal érvelt, hogy a nő a zsidó férfitől is megkaphatta a nemi betegséget. Az, hogy egy ilyen esetben egyáltalán felmerült, hogy a férfi lehet a nemi betegség forrása, a korabeli szexuális normákat figyelembe véve kuriózumnak számított: ha hasonló esetben egy keresztény férfiről lett volna szó, nagyon kis esély lett volna arra, hogy ez a feltételezés egyáltalán szóba kerül.

Egy másik esetben az volt súlyosbító körülmény, hogy a vádlott *„egy egészen gyermekleány számbamenő nem zsidó nőt vont el természetes közösségéből, jövőjét elhatározólag befolyásolván azzal is, hogy vele gyermeket nemzett és azt saját bűnöző életmódjával erkölcsileg is károsan befolyásolta”* (Magyar Nemzeti Levéltár, Kúria, K583. 236. csomó. 69. tétel).¹⁰ A „természetes közösség” szembeállítása a „bűnöző életmóddal” jelzi a külső fenyegetettség kapcsán a nemi nevelésben is használt sztereotípiák hasznosítását. Más esetekben a házasságtörés ténye számított súlyosbító körülménynek, ami szintén a kor középosztálybeli szexuális morálját tükrözte: *„a kir. Itélőtábla nyomatékos sulyosítóként értékelte, hogy a vádlott bűnös cselekményéhez törvényes házasságban élő több gyermekes anyát vett igénybe, és ezzel sértett békés családi életét is veszélyeztette”* (Magyar Nemzeti Levéltár, Kúria, K583. 183. csomó. 69. tétel).

Mivel a törvény lehetőséget adott rá, voltak olyan esetek is, ahol a zsidó férfit azért ítélték el, mert egy nemzsidó nőt *„házasságon kívüli nemi közösülés céljára a maga számára megszerezni törekedett”* (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Kúria, K583. 183. és 236. csomó. 69. tétel).¹¹ A szabályozásnak ez az aspektusa tehát a zsidók és nemzsidók közti viszonyok egy másik szintjét is üldözte, hisz elég volt, ha a nemi viszonyra csak kísérletet tettek. Az állam tehát veszélyes közeledésnek vélte a nemzsidó nőknek tett visszautasított ajánlatokat is. Ezek a közeledések egyes esetekben valóban a nő akarata ellenére való, szexuálisan agresszív közeledésre utalnak.¹² Valószínű, hogy a dokumentumok sok esetben a valóságot vagy a valóság egy részét mutatták be, azonban nem mellékes, hogy a fajgyalázási paragrafus révén csak a zsidó férfiak voltak azok, akiket büntettek az ilyen szexuális felajánlásokért, és az ő eseteik kerültek mind a bíróság, mind a nyilvánosság elé. Egy keresztény férfinak jóval kevésbé kellett tartani attól, hogy egy hasonló, kevésbé tisztességes közeledés esetén baja esik.¹³

10 Rövid jellemzés a vádlotról (ami magyarzza a „bűnöző” életmódját): Zsidó fogtechnikus, *„egyben azokban (sic!) tiltott fogorvosi műveletek végzéséből tartja fenn magát”*

11 *„Nemi közösülés céljából a maga számára megszerez”*

12 Ilyen esetnek tűnik például egy sátoraljújrhelyi cukrász esete, aki ellen öt női beosztottja tett feljelentést szexuális zaklatás miatt, és aki saját maga azzal védekezett, hogy *“naponta többször is megölelgette őket, azonban vallomása szerint csupán csak játszott velük, mert jó barátságban volt velük.”* Kúria, K583. 183. csomó. 69. tétel.

13 Azt, hogy hány fajgyalázási perről beszélhetünk, nem lehet pontosan megmondani, de az Nagy Sándor még nem publikált tanulmányából tudható (ezúton is köszönet érte), hogy országos statisztika 1942-ről áll rendelkezésre, melyben 707 feljelentésről esik szó, amelyből 102 végződött bírósági ítélettel, ebből 41, tehát nagyjából 40% volt felmentő. Az is tudható, hogy a Budapesti Kir. Itélőtáblához 225 fellebbezés jutott el 1942–44 között, a Kúriához pedig 97. Összesen tehát feltehetően több mint ezer (vagy akár több ezer) feljelentésről beszélhetünk, és több száz megindított fajgyalázási perről. Az elítéltek aránya, illetve a büntetések mértéke és a fellebbezések sikere, illetve kudarca még további kutatást és részletes elemzést igényel.

Ezek a perek megmutatták, hogy a törvény végrehajtásában részt vevő hivatalos szervek előzetes elképzelésekkel rendelkeztek a zsidó szexualitásról, és ezek az esetek gyakran megerősítették ezeket az előítéleteket. A fajgyalázás mint gyakorlat lehetővé tette a zsidó férfiak üldözését olyan tettekért, amelyekért nemzsidó férfiakat csak nagyon különleges esetekben fogtak volna perbe. A fajgyalázás, éppúgy mint a többi magyarországi zsidótörvény, fontos pszichológiai hatással is bírt. A nyilvános beszédben a „másik”, a speciális zsidó szexualitás értelmezési keretét 1941 után ezek a perek is alakították, és sokszor az antiszemita sztereotípiák megerősödését szolgálták a bírósági perek által felszínre hozott részletek. Igaz, ezek a részletek néha alátámasztották, de előfordult, hogy megcáfolták ezt a szexuális különbözőséget, mert sok olyan fajgyalázási ügy volt, ahol hosszan tartó és monogám (de házasságon kívüli) kapcsolatot vettek célba és tették büntetés tárgyává. Fontos azonban, hogy a zsidó szexualitás volt a „diszkurzív szenvedély” tárgya, és ennek eredményeképpen bármilyen nemi kapcsolat intim részleteit felhasználhatták ahhoz, hogy rámutassanak a (képzelt) különbségekre. A nemzsidó férfiak, illetve a csak keresztényekkel viszonyt folytató nők nemi élete továbbra is rejtett maradt a nyilvánosság elől, és ennél fogva a „normális” társadalommal kapcsolatosan efféle negatív képzetársítások nem keletkeztek.

ÖSSZEGZÉS

Ha McWhorternek a szexuális és faji normalizáció összefüggéseiről szóló gondolatait felidézzük, akkor azt lehet megfigyelni a Horthy-kor Magyarországon, hogy a fajgyalázásban a kettő összefügg, egybemosódik. A zsidó „faj” degenerált, éretlen, amely elakadt a fejlődésben, sőt, ez a közösség épp azért ragadt meg egy szinten, mert egy, a keresztény középosztályhoz képest alacsonyabb rendű (lásd pl. a Koszter Atya-féle „erősen erotikus keleti stílus”-t), kevésbé civilizált szexualitást képviselt. A zsidók e diskurzus szerint materialisták és egoisták maradtak, nem ismerve fel a kereszténység nyújtotta magasabb erkölcsi ideált, és olyan élvezeteket kerestek, amelyek az elfogadható „tisztességesség” szintjét nem érték el.

A fajgyalázási ügyek kettős normalizációs célt szolgáltak faji és szexuális szempontból: megpróbálták választ adni arra, hogy ki és mi számít „zsidónak”, illetve megkíséreltek egy kritériumrendszert felállítani a szexuális tisztességre vonatkozóan – és ezek segítségével igyekeztek mindkettőre vonatkozóan elválasztani a „patológiásat” a „normálistól.” A határesetnek számító bírósági ügyek segítenek talán a legjobban bemutatni ezeket a törekvéseket. Ha egy nőt a perben tisztességesnek ítélték meg, akkor mind szexuálisan, mind fajilag normálisnak számított, de ha a verdikt szerint „nem tisztességes” volt, akkor mind ő, mind a leszármazottai kikerültek az állam fajvédelmi védőernyője alól, és ezáltal tulajdonképpen a faji hovatartozásuk is megkérdőjeleződött.

A kettős (faji és nemi) normalizáció rövid ideig működött a hivatalos joggyakorlatban: a fajgyalázási pereket 1945-ben beszüntették, és ugyanekkor a faji alapú házassági tilalmat is feloldották. A rövid időtartam és a viszonylag kevés (maximum pár ezer) érintett miatt gondolhatnánk azt, hogy a téma marginális a magyar történelem szempontjából. Azonban fontos figyelembe venni a fajgyalázási ügyeknek a zsidó-nem zsidó együttélésre gyakorolt pszichés hatását is, valamint azt is, hogy mindezt vissza lehet vezetni a korabeli, milliókat

érintő nemi nevelésre. A több évtizedes indoktrináció nem múlt el nyomtalanul, és még csak azt sem lehet kijelenteni, hogy a kettős normalizáció a zsidóság nagy részének deportálásával, illetve az 1945-ös politikai váltással véglegesen megszűnt.

Kiemelendő a cigány kisebbséggel kapcsolatos közbeszéd, amelyben már az 1940-es évek elején is sok tekintetben „nemi jellemzők” alapján próbál különbséget tenni cigány és nemcigány között, és „köztisztasági-fajtisztasági” szempontból tartotta a cigányokat éppoly veszélyesnek, mint a zsidókat. Bár az 1941-es házassági törvény csak a zsidók tekintetében vezetett be házassági és szexuális tilalmakat, a törvény parlamenti vitája során a szélsőjobboldal szerette volna kiterjeszteni annak hatályát a zsidókhöz hasonlóan szexualitás szempontból veszélyesnek gondolt cigány kisebbségre is.¹⁴ Mi több, a közegészségügyi (sőt kifejezetten a nemi betegségekről) szóló diskurzusban már az 1940-es évek elején vita kezdődött, melynek során az egészségügyi szakemberek többsége kifejezetten a cigányságra vonatkozó közegészségügyi korlátozásokat szorgalmazott a nemi és egyéb betegségek visszaszorítása érdekében. Azt, hogy a kettős normalizáció a fajgyalázási törvény 1945-ös eltörlésével nem ért véget, jól mutatja, hogy 1947/48-ban a vita kifejezetten hasonló szellemben folytatódott a Népegészségügy című folyóirat hasábjain, melynek végén az egyik hozzászóló keserűen jegyezte meg: *„Galambos József dr. A cigánykérdés megoldása című cikkének hozzászólásait olvasva megdöbbenem dörszöltem a szemeimet és ismételt meg néztem a lap megjelenési dátumát, mert valahogy úgy éreztem, hogy az ezerszer átkos 1944. év és annak előzményei támadnak fel a hasábokon”* (Fellner 1948:81).¹⁵ Nem véletlenül, hiszen a vitában részt vevők nagy többsége az 1945 előtti paneleket ismételte (a cigányok nem képesek az együttélésre, ezért munkatáborba kell őket zárni, meg kell tőlük vonni a gyógyszert, meg kell gátolni a keveredésüket a „fehérekkel”, stb.), és a retorika is csak hajszálnyit finomodott az 5–6 évvel korábbiakhoz képest.

A két világháború közti keresztény-nemzeti nemi nevelés, illetve az 1941 és 1944 közötti fajgyalázási ügyek a huszadik századi magyarországi szexualitástörténet, illetve a Horthy-kor antiszemitizmusa és a magyarországi holokauszt jobb megértéséhez is hozzájárulhatnak. Úgy gondolom, hogy a kettő párhuzamos vizsgálata azért fontos, mert a szexuális nevelésben találhatjuk meg azt az indoktrinációt, azt a „mögöttes tartalmat”, amelyet később a törvényhozó az 1941:XV.tc.-ben kifejezésre juttatott, és amely újra és újra megerősítésre került az 1941 októberét követő fajgyalázási perekben. Azt is fontos kiemelni, hogy e tekintetben a történettudomány

14 Érdemes összevetni a nemzetiszocialista Eitner Ákos hozzászólását a kormánypárti Balás Károlyéval. Míg Eitner kasztrációt vagy sterilizációt javasolt, és a cigányok gyermekvállalásának teljes ellehetetlenítését, addig Balás, aki a zsidókkal való keveredés tiltását szenvedélyesen támogatta, a cigányokat illetően így érvelt: *„Vannak más heterogén elemek is, gondoljunk csak a cigányokra. Ez mindig lefelé tendáló elem, amely mindig a társadalom legalsó részébe vonul vissza, ezért nincs is gazdasági szempontból cigánykérdés. Irreleváns az, hogy a cigányok mit szereznek, nem viszik semmire és mindig legalul lesznek.”* Balás, aki a zsidókkal való keveredést alapvetően biológiai kérdésként kezelte, érdekes módon bevonta a gazdasági szempontot is, tehát biológiai veszélyt csak a zsidók jelentettek számára (és a törvény betűje szerint is), mert a zsidók „felfelé törekvők” és ezáltal a felsőbb osztályokkal keveredtek, és láthatóan az elit „elzsidósodása” sokkal jobban foglalkoztatta a törvényhozókat mint a parasztság „fajbiológiai tisztasága.” Lásd: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, 1941. július 1., 364–368, illetve Országgyűlés Képviselőházának Naplója, 1941. július 2., 415–417.

15 Fellner a hozzászólását e figyelmeztető szavakkal zárta: *„Vigyázzunk! Aki tanúja volt az auschwitzi cigánytábor megsemmisítésének, a gázhalálnak, az elevenek elégetésének, akinek agyából, füléből soha el nem múlik a haldoklók hörgése, a korbáccsal kergetettek halálüvöltése, amely az SS-ek ordításával, az uszított kutyák vonításával, máglya ropogásával, az égett hús szagával, gépfegyverek kattogásával infernális finálévá fokozódott. – Akik ezt látták, hallották, azok nagyon jól tudják, hogy ez a mentalitás hová vezet!”*

adós még a részletes feltárással, amely többek között lehetővé tenné a múlttal való jobb szembenézést is. Tóth Tihamér, Marcell Mihály vagy Koszter atya ma „konzervatív nevelőknek” számítanak, helyenként radikális és szexuális megalapozottságú antiszemitizmusuk alig ismert. A legjobb példa erre talán a legnyilvánvalóbban antiszemita gondolatokat megfogalmazó Koszter atya lehet, akinek 1945-ben több antiszemita könyve betiltásra került, de munkásságának ellentmondásos volta mára, úgy tűnik, olyannyira feledésbe merült, hogy 10 évvel ezelőtt díjat alapítottak az emlékére (Magyar Kurír 2011), amelyet azóta a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye minden évben átad, a hitoktatói munkásság elismeréséért.

Ebben a tanulmányban megkíséreltem bemutatni, hogy a két világháború közti keresztény-nemzeti nevelés hogyan kapcsolódik az ún. „harmadik zsidótörvény” fajgyalázási paragrafusához, és annak a szexuális és faji normalizációt bírósági perek útján megvalósító gyakorlatához. Igaz, hogy Foucault azt gondolja, hogy el kell mozdulnunk a jogi-adminisztratív keretektől a szexuális normalizáció vizsgálatakor, és nagyobb hangsúlyt kell fektetni az orvostudomány biológiai eszközeire, de mint a magyarországi fajgyalázási esetek mutatják, érdemes olykor visszatérni egy-egy törvényhez kötődő bírósági gyakorlathoz, mert a perek gazdag anyagot szolgáltatnak, és segítenek teljesebb képet alkotni az egyébként az orvostudományhoz valóban ezer szállal kötődő szexuális normalizációs folyamat működéséről.

HIVATKOZÁSOK

Források

- Budapest Főváros Levéltára 1-12. kötet 1-6195. sz. 47. Magánalkalmazottak Bizt. Intézet Házassági Tanácsadó törzskönyvei, VIII.111
- Országgyűlés Képviselőházának Naplója. 1939.X.kötet (1941 április 24. – 1941 július 25.) 1941 július 1.
- Országgyűlés Képviselőházának Naplója. 1939.X.kötet (1941 április 24. – 1941 július 25.) 1941 július 2.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Kúria, K583. 112. csomó. 69. tétel: Fajgyalázás (1942)
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Kúria, K583. 183. csomó. 69. tétel: Fajgyalázás (1943).
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Kúria, K583. 236. csomó. 69. tétel: Fajgyalázás (1944)
- 1000 év törvényei. 1941. évi XV. tc.a házassági jogról szóló 1894:XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről. Online: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8168>
- A m. kir. belügyminiszternek 160.000/1926 B.M. számú körrendelete a prostitúcióról. *Belügyi Közlöny* 1927, 375–382.
- A m. kir. belügyminiszternek 151.000/1927 B.M. számú körrendelete: a közerkölcsiség védelme. *Belügyi Közlöny* 32 (1927), 327–328.
- Magyar Kurír (2011) Magyar Kurír: A hitoktatói munkásság elismerése- Átadták a Koszter-díjat Kalocsán. Elérhető: <http://magyarkurir.hu/hirek/hitoktato-i-munkassag-elismerese-atadtak-koszter-dijat-kalocsan> [Letöltve: 2011. október 17].
- Fellner, F. (1948) Megjegyzések „A cigánykérdés megoldása” c. cikk hozzászólásaihoz. *Népegészségügy*, 2011. október 17. Online: 5-6. 81.
- Josefovits, L. (1944) *Fajgyalázás: az 1941: 15. t. c. 15. -ának büntetőbírószági joggyakorlata*. Budapest: Bethlen, 1944
- Koszterszitz, J. (1944) Sátán törvetése. *Tiszta férfiúság az egyetemeken*. Budapest: Szent István Társulat, 1944.
- Koszterszitz, J. – Ádám Gy. et. al. (1943) *Nos Rector... a magyar főiskolai hallgatók könyve*. Budapest: Szent István Társulat.
- Marczell, M. – Koszterszitz, J. (1928) *A kemény parancs*. Budapest: Élet.
- Olasz, P. (1926) *A mai férfi életútja*. Satu-Mare: Corvin Nyomda.
- Polony B. (1943) Nincs külön férfi és női morál. *Ifjúság orvosa* 6, 258-261.
- Sáfrán, Gy[örgyi néni] (1941) *Üzenet falusi lányoknak*. Budapest, KALÁSZ.
- Tóth, T. (1919) *A tiszta férfiúság*. Budapest: Stephaneum.

Szakirodalom

- Efron, J. (2001) *Medicine and the German Jews: a history*. New Haven: Yale University Press.
- Foucault, M. (1999) *A szexualitás története I. A tudás akarása*. Budapest: Atlantisz.
- Foucault, M. (1997) *Society Must Be Defended*. New York: Picador.
- Gilman, S. (1991) The Jewish Murderer. In Gilman, S (szerk.) *The Jew's Body*. New York: Routledge, 104–128.
- Gilman, S. (1999) *Der schejne Jid: das Bild des jüdischen Körpers in Mythos und Ritual*. Wien: Jüdisches Museum.
- Henschel, G. (2008) *Neidgeschichte: Antisemitismus und Sexualität*. Hamburg: Hoffmann und Campe.
- Kovács, M. M. (2001) *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemizmus: A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*. Budapest: Helikon.
- Lugosi, A (2010) „Sztalin főhercege”. Kohn báró vacsorái a Falk Miksa utcában a fajgyalázási törvény idején. *FONS* 17(4):527–576.
- McWhorter, L. (2004). Sex, Race and Biopower: A Foucauldian Genealogy. *Hypatia* 3, 38–62.
- Sauerteig, L.D.H.- Davidson, R. (2009) *Shaping Sexual Knowledge: A Cultural History of Sex Education in Twentieth Century Europe*. London: Routledge.
- Szegedi, G. (2012) *Dangerous liaisons - Marriage counselling as an early discourse and practice of biopolitics in Hungary*. Elérhető: <http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=cikk&cikkid=118> [Letöltve: 2014-09-25]